

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSSS

International Journal of Social Science

Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3413>

Number: 45 , p. 381-392, Spring III 2016

Yayın Süreci

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date - Yayınlanma Tarihi / The Published Date

09.03.2016

15.04.2016

BABA- ÇOCUK DUYGULANIM, YANIT VERME VE MEŞGULİYET ÖLÇEĞİ GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

STUDY OF CAREGIVER-CHILD AFFECT RESPONSIVENESS AND ENGAGEMENT SCALE VALIDITY AND RELIABILITY

Öğr. Gör. Esra DEMİR

Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu

Doç. Dr. Ayşe Belgin AKSOY

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Öz

Sosyal bir varlık olan insanın dünyaya getirmiş olduğu yavrusuyla yaşam boyu devam edecek olan bir ilişki sürecinin olması kaçınılmazdır. Anne ve çocuk arasında doğal olarak başlayan sosyal ve duygusal ilişkinin baba-çocuk arasında da olması, hatta bu ilişkinin etkileşimsel öğeleri içermesi hem baba hem de bebek için önemli etkileri olmaktadır. Bu durum, bebeğin başta sosyal ve duygusal gelişimi olmak üzere bilişsel, dil ve motor becerilerini olumlu bir şekilde desteklerken, babanın da babalık davranışlarını olumlu hale getirmektedir. Ancak Türkiye’de babaların etkileşimsel davranışlarını ortaya koyan ve değerlendirmede kullanılacak herhangi bir ölçek bulunmamaktadır. Bundan hareketle bu çalışmada amaç, baba ve çocuk etkileşimini, baba-çocuk etkileşimsel davranışlar açısından değerlendirebilmek amacıyla, Tamis-LeMonda, Shannon, Pinter, Acevedo, Baumwell ve Spellmann (2002) tarafından geliştirilen Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği-B-ÇDYMÖ (Caregiver-Child Affect, Responsiveness and Engagement Scale, C-CARES)’nin Türkçe uyarlamasını ve geçerlik-güvenirlilik analizlerini yapmaktır. Araştırmada 85 baba-bebek çifti ile çalışılmıştır. B-ÇDYMÖ ölçeğinin ilk olarak dil eşdeğerliği sağlanmış sonrasında geçerlilik için açımlayıcı/keşfedici faktör analizi ile madde analizleri yapılmıştır. Ölçeğin güvenirliliğine, iç tutarlık katsayısı (Cronbach Alpha) ile bakılmıştır. Bulgular, 17 madde olan baba formunun ve 14 maddelik çocuk formunun 2 alt faktörde, 3 maddelik ikili formunun da tek faktörde toplandığını göstermiştir. Baba formunun iç tutarlık katsayıları .80 ile .93, gözlemciler arası uyum katsayısı .72 ile .95 arasında değişmektedir. Çocuk formunun iç tutarlık katsayıları .67 ile .94, gözlemciler arası uyum katsayıları da .74 ile 1.000 arasında değişmektedir. İkili formun iç tutarlık katsayısı .84 ve gözlemciler arası uyum katsayısının .72 ile .82 arasında değiştiği saptanmıştır. Sonuç olarak Türkiye’de Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği’nin baba ve çocuk etkileşim davranışlarını değerlendirme kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Baba etkileşim davranışları, baba-çocuk etkileşimi, babaya ait davranışlar, bebek etkileşimi, geçerlik ve güvenirlilik.

Abstract

It is an inevitable fact that, as a social being, the human is going to have a lifelong relationship with its baby. There are important effects of the social and emotional relationship that occurs naturally between mother and the baby if it occurs between father and the child especially when it develops with transactional elements. While this situation affects the baby's social, emotional, cognitive, language and motor skills development, it also affects the father's paternal attitudes positively. However, there is no scale that will show and evaluate the fathers' transactional attitudes in Turkey. So with the aim of understanding father and child interaction in terms of father-child transactional attitudes, this study makes some analyses on the validity and reliability of Caregiver-Child Affect, Responsiveness and Engagement Scale developed by Tamis-LeMonda, Shannon, Pinter, Acevedo, Baumwell ve Spellmann (2002) and adaptations in Turkish. It is studied with 85 father-baby couples. Firstly, language adaptation (equivalence) of B-ÇDYMÖ scale is prepared and then for the validity, item analyses are made with exploratory factor analyses. Reliability of the scale is analyzed with an internal consistency index (Cronbach Alpha). Results show that form of the father with 17 items and form of the baby with 14 items have grouped below the 2 subfactors while binary form with 3 items has grouped below the one sub-factor. Internal consistency index of the form of the father varies between .80 and .93 and conformity index of observers vary between the values of .72 and .95. Internal consistency index of the child form varies between .67 and .94, conformity index of observers varies between .74 and 1.000. It is concluded that internal consistency index of binary form is .84 and conformity index of observers varies between .72 and .82. Consequently, it is seen that Caregiver-Child Affect, Responsiveness and Engagement Scale is a valuable and reliable scale for the evaluation of father and child interaction attitudes in Turkey.

Keywords: Father Interaction attitudes, father-child interaction, paternal attitudes, baby interaction, validity and reliability.

Doğumla birlikte başlayan ebeveyn-çocuk etkileşimi pek çok araştırmacının ilgisini çekmiş, inceleme konusu olmuştur. Ebeveyn-çocuk etkileşimi üzerine yapılan çalışmalarda daha çok anne-çocuk etkileşimine yoğunlaşıldığı görülmektedir. Hatta baba-çocuk ilişkisi de anne-çocuk ilişkisini açıklamak için belirlenmiş olan terimler ve ölçeklerden hareketle oluşturulmaya çalışılmıştır (Lamb & Tamis-LeMonda, 2004: 21). Baba-çocuk ilişkilerine artan bir ilgi olmasına rağmen, babalarla ilgili araştırmalar için geniş biçimde kabul görmüş bütünsel anlamda kuramsal bir çerçeveden söz etmek mümkün değildir (Hugman, 2014:13).

Aile sınıflandırmalarının esasını, aile içerisinde erkek ve kadının aldığı rol, çocukların hakları gibi kavramlar oluşturmaktadır (Onay, 2012:348). Aile içerisinde anneye ilişkin roller açıkça belirtilmekte birçok çalışma ve programlarda yer almaktadır. Babalarla ilgili çalışmalar ise çok yeni olmakla birlikte yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalarda babalarla ilgili olan araştırmalar da genel olarak baba katılımının yapısına yönelmektedir. Genellikle de babaların çocukların yaşamlarına katılmaları belli zaman aralıkları ile sınırlı kalmaktadır (Tamis-LeMonda & Cabrera, 2002). Aile gelişim sürecinde çocuk ve babaların rolüne ilgilerin artmasına rağmen, babalık davranışla-

rında ve baba çocuk ilişkilerinde büyük eksiklikler görülmektedir (Lamb&Tamis-LeMonda, 2004:7). Bu durum, babalarla ilgili çalışmaların tarihsel açıdan çok yeni olduğundan kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte babalığın doğasını incelemek için farklı yöntem ve teorik araçlar kullanılmaktadır. Nitekim babalarla ilgili bakış açılarının sürekli büyüyen bir diziden çalışılmış olmasına rağmen babalarla ilgili çalışmalarda; kavramsal, teorik ve tanımsal uzlaşma eksikliğinin olması bu alanda büyük bir sorun olmaya devam etmektedir (Brown, 2008: 1). Ancak yapılan çalışmalarda anne-baba ve çocuk üçgeninde babanın katılımı ve baba çocuk etkileşiminin annelerden farklılaştığı ve çocuk gelişimine büyük katkı sağladığı görülmektedir. Özellikle de oyun sürecinde baba-çocuk oyunu niteliklerinin anne-çocuk oyununda bulunan niteliklerden daha farklı olduğunu gösterdiğinden, baba-çocuk oyunları ile ilgili araştırmalar artış göstermiştir. Bu tür araştırmalar baba-çocuk ilişkilerine anne-çocuk ilişkilerinden daha farklı bir açıdan bakmaktadır. Anne-bebek etkileşimleri ve baba-bebek etkileşimlerindeki benzerlik ve farklılıklarla ilgili çocuk ve anne-baba ile etkileşimlerine karşılaştırmalı olarak yer veren çalışmalarda, çocukların annelere göre babaları ile daha fazla birlik oldukları görülmüştür. Ebeveynlerin çocukla etkileşim sırasında babaların

annelere oranla sosyal duygusal gelişimde çocuğun cesaretini arttırdığına dair anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Yago ve vd., 2014: 7).

Yurtdışı çalışmalarda babalarla ilgili çalışmalar artış gösterirken erken çocukluk döneminde ebeveyn-çocuk ilişkisi ile ilgili çalışmalarda gelişimsel olarak bir çerçeve sunulmasına rağmen bu durum baba-çocuk ilişkisini açıklamada yetersiz kalmaktadır. Bu eksiklikler çocuğun hayatında yer alan babaya özgü davranışlarının açıklanamamasına ve baba-bebek etkileşiminin tanımlanamamasına yol açmaktadır (Marsiglio, Amato, Day&Lamb, 2000). Özellikle Türkiye’de babalarla ilgili çalışmaların sayısının çok az olduğu görülmektedir. Etkileşimi konu alan baba ve bebekleri ile yapılmış herhangi bir araştırmanın da olmaması bu alanda araştırmaya olan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

Yöntem

Bu kısımda araştırma modeli, çalışma grubu, verileri toplamada kullanılan araçlar, verileri toplama süreci ve veri analiz işlemlerine yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Araştırmada Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Birlikte Zaman Geçirme Ölçeğinin uyarılma çalışması, tarama modelinde gerçekleştirilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırma Muş il merkezinde 12-15 aylık bebek ve babaları ile yürütülmüştür. Ölçek uyarılma çalışmalarında faktör analizi yapabilmek için örneklem büyüklüğünün ölçek madde sayısının minimum 5 katı olması önerilmektedir (Jinchul, 2004; Tavşancıl, 2002). Bundan hareketle, B-ÇDYMÖ’nün baba, çocuk ve ikili formlarında en fazla madde sayısına sahip baba formundaki 17 olan madde sayısı esas alınarak 85 baba ve bebek yeterli görülmüştür.

Muş Merkez Nüfus Müdürlüğü ve Muş Halk Sağlığı Müdürlüğüne bağlı merkez aile sağlığı merkezleri yöneticileri ile görüşülerek çalışma 12-15 aylık bebek ve babaları ile yürütülmüştür. Sonrasında ailelerle bireysel olarak görüşülmüş, benzer geçmişleri olan babalara ulaşılmış ve bu babalardan çalışmaya gönüllü olarak katılmak isteyen babaların tamamı araştırmaya dahil edilmiştir. Babalara çalışma hakkında bilgi verilmiş ve ev ziyareti için uygun gün ve saat belirlenmiştir. Ölçekteki madde

sayısına uygun olarak 85 bebek ve babası çalışma grubunu oluşturmuştur.

B-ÇDYMÖ geçerlik ve güvenilirlik çalışması için belirlenen 85 babanın, % 7.1’i (n=6) okuryazar, % 20.0’si (n=17) ilköğretim mezunu, % 37.6’sı (n=32) lise mezunu, % 28.2’si (n=24) önlisans mezunu ve % 7.1’i (n=6) lisans mezunu; % 41.2’sinin (n=35) evlilik süresi 1-5 yıl, % 58.8’inin (n= 50) evlilik süresi 6 yıl ve üstüdür. % 16.5’inin (n=14) yaşı 20-25 arasında, % 36,5’inin (n=31) yaşı 26-30 arasında, % 30,6’sının (n=26) yaşı 31-35 arasında ve 16.5’inin (n=14) yaşı 36-40 arasındadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla çalışma grubu hakkında tanıtıcı bilgilerin yer aldığı kişisel bilgi formu ile babalar ve bebekleri arasındaki etkileşimi değerlendirmek amacıyla Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Bu formda babaların yaşı, eğitim durumu, evlilik süresi ile bebeklerin doğum tarihi ve cinsiyetine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Baba - Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği, B-ÇDYMÖ (Caregiver - Child Affect, Responsiveness and Engagement Scale, C-CARES): Catherine Tamis-LeMonda, Vanessa Rodriguez, Jacqueline Shannon, Bonnie Hannibal, Poonam Ahuja ve Mark Spellmann tarafından, 0-36 aylık bebek/çocuğa sahip babaların bebek/çocukları ile etkileşim sırasında duygulanım, karşılıklılık ve uyumu yansıtan davranışlarını değerlendirmek amacıyla 2002 yılında geliştirilmiştir. Geçerlilik ve güvenilirlik kat sayısı ortalama olarak % 85-90 oranındadır (Tamis-LeMonda vd., 2013).

C-CARES ölçeği, New York Üniversitesindeki bir grup araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Anne, baba ve farklı yaş grubundaki çocuklar için farklı versiyonları bulunmaktadır. Bu uyarılma çalışmasında baba-bebek etkileşimsel davranışlarını değerlendirmek üzere hazırlanmış olan baba ölçeği uyarlanmıştır. Bu ölçek formu sadece babalar için geliştirilmişse de orijinalinde “bakımveren” ifadesi kullanılmıştır. Ölçekte yer alan “bakım veren” (Caregiver) ifadesi, Türk kültüründe; bireyin beslenmesi, giyinmesi gibi gereksinimlerinde yardımcı olma ve bu görevleri üstlenme (TDK, 1983: 109) şek-

linde tanımlanmaktadır. Yapılan uyarlama çalışmasında anlam karışıklığının önüne geçmesi ve ölçekte esas olan etkileşimsel özellikleri yansıtması amacıyla uzman görüşleri doğrultusunda "bakım veren" ifadesi yerine bahsedilen kişi olarak "baba" ifadesinin kullanılması uygun görülmüştür.

B-ÇDYMÖ, erken çocukluk döneminde evde ebeveyn ile bulunulan doğal ortamın en önemli veri kaynağı olduğu görüşünden hareketle, baba-çocuk etkileşimleri katılımcıların doğal ortamlarında ölçek materyalleri verilerek serbest oyunlarının 15 dakika süre ile video kaydına alınmasından oluşmaktadır.

B-ÇDYMÖ, üç bölümden oluşmaktadır. Babaya ait 17 etkileşimsel davranışın yer aldığı baba formu, 14 etkileşimsel davranış maddesinin olduğu çocuk formu, birlikteliği içeren 3 etkileşimsel davranış maddesinin yer aldığı ikili formu ve kodlama rehberi bulunmaktadır.

Baba Formu Etkileşimsel Davranış Maddeleri

Duygulanım: Pozitif Duygulanım, Negatif Duygulanım, Pozitif Dokunma, Negatif Dokunma, Olumlu Sözel İfadeler, Olumsuz Sözel İfadeler, Kızdırma/Sataşma. Duyarlılık: Çocuğa Katılma, Yanıt Verme, Duygusal Uyumlanma, Esneklik, Müdahalecilik. Öğretici Olma: Yapılandırma, Başarı Odaklı Olma, Oyunu Genişletme, İletişimin Niceliği, İletişimin Niteliği
Çocuk Formu Etkileşimsel Davranış Maddeleri

Duygulanım: Pozitif Duygulanım, Negatif Duygulanım, Pozitif Dokunma, Negatif Dokunma, Duygusal Düzenleme, Saldırgan Davranışlar. Duyarlılık: Babaya Katılım, Yanıt Verme, Duygusal Uyumlanma. Oyun/İletişim: Oyuncaklarla İlgilenme, Etkinlikle İlgilenme, Oyunu Genişletme, İletişim miktarı, İletişim Niteliği.

İkili Formu Etkileşimsel Davranış Maddeleri
Karşılıklılık: Karşılıklı Eğlenme/Keyif, Karşılıklı İletişim, Karşılıklı Etkileşim

Ölçek 5'li likert yapıdadır. 1'den (gözlemlenmedi) 5'e sık sık gözlemlendi şeklinde değerlendirme yapılmaktadır.
B-ÇDYMÖ'de üç ayrı oyun aracından oluşan bir oyun seti bulunmaktadır. Oyun seti içerisinde bir kitap, bir hamur açma tahtası, iki kutu oyun hamuru, bir oklava ve tıbbi malzemelerin yer aldığı bir çantadan oluşmaktadır. Bu set oluşturulurken çocukların küçük kas, el-göz koordinasyonu ile ilgili gelişim seviyeleri dikkate alınmış, setin sembolik oyuna ve karşılıklı etkileşime olanak verecek oyuncaklardan oluş-

masına ve plastik yapıda olmasına dikkat edilmiştir. Oyun seti baba-çocuk ikilisine verildikten sonra "babalara kamera olmadığını düşünerek en doğal şekilde istedikleri oyuncaklarla oynayabilecekleri söylenmektedir. Özellikle ortamın gürültüden uzak, baba ile bebeğin birbirini göreceği şekilde yerde ve karşılıklı oturmalarına dikkat edilmelidir. Etkileşim sırasında bebeklerin emzik kullanması etkileşimi sınırlandırdığından bebeğin emzik kullanması önlenmelidir. Böylece bebeklerin tüm direktifleri duyulabilecek ve tepkileri anlaşılır olacaktır. Gerekli dönütler ve düzenlemelerden sonra bebek ve baba ikilisinin serbest oyunları 15 dakika süre ile video kaydına alınmaktadır. Araştırmacı video kayıtlarını üç aşamada değerlendirmektedir. Her bir maddenin pozitif ve negatif etkileri ayrı ayrı puanlanmaktadır. Yüksek puanlar sıklıkla gösterilen davranışları ifade etmekte, düşük puanlar ise gözlenmemiş davranışlara işaret etmektedir. İlk olarak baba-çocuk etkileşiminde genel durum puanlanmaktadır. Ardından baba etkileşim davranışları kodlanmakta ve son olarak da çocuk ile ikili davranışları puanlanmaktadır.

Verilerin Toplanması

Baba-çocuk duygulanım, yanıt verme ve meşguliyet ölçeğinin uyarlama çalışması için ölçeği geliştiren gruptan Catherine Tamis-LeMonda ile e-mail yoluyla iletişime geçilmiştir. Tamis-LeMonda ölçeğin uyarlanma isteğini kabul ederek, Carmen Jimenez-Robbins'e yönlendirmiş ve Jimenez-Robbins aracılığıyla ölçeğe ilişkin bilgi ve formlara ulaşılmıştır. B-ÇDYMÖ, babalar ve bebekleri ile doğal ortamlarında birebir uygulamayı gerektirdiğinden ev ziyaretleri yapılarak araştırmacı tarafından babalara bebekleri ile neler yapacakları hakkında bilgi verilmiştir. Ölçek oyun seti babalara tanıtılmıştır. Babalara bebekleri ile oynarlarken video kaydına alınmaları gerektiği belirtilmiş ve konu ile ilgili babalardan gerekli onay alınmıştır. Baba ve bebeklerine oyun seti verilerek kayıt öncesi evde bebekleri ile nasıl oynuyorlarsa aynen öyle oynamaları söylenmiştir. Kayıt başlamadan önce ve kayıtlar sırasında etkileşimlere ya da baba ve bebeğe hiçbir şekilde müdahalede bulunulmamıştır. 15 dakika süresince baba ve bebeğin serbest oyunları video kaydına alınmıştır.

Uyarlama Süreci

Baba - çocuk duygulanım, yanıt verme ve meşguliyet ölçeği bu araştırma kapsamında Türk babalara uyarlanmıştır. Kültürlerarasında-

ki bağlam farklılıklarından ötürü ölçeğin uyarlanma süreci ciddi bir titizlik gerektiren birçok aşamadan oluşmaktadır. Bu durum özellikle de ölçek metninin çevrilmesi kısmında çok daha önemli olmaktadır. Ölçek uyarlaması yapılmış formun, kültürel olarak uygun ve anlaşılır olmadığına bu durum yapılan uyarlama çalışmasını olumsuz etkilemekte ve yanlış kullanımları doğurabilmektedir (Johnson & Christensen, 2014). B-ÇDYMÖ'nün Türkçe çeviri süreci çeşitli aşamalardan oluşmaktadır. Türkçeye uyarlanma çalışmasında ilk olarak, orijinalindeki dil (İngilizce) ve hedeflenen dilde (Türkçe), çevirilerin yapılması için, iki İngilizce öğretmeni, iki dil uzmanı ve biri de eğitim alanında olan beş kişi ile ölçeğin Türkçeye çevirisi yapılmıştır. Sonrasında üzerinde karar kılınan Türkçe metin, İngilizce uzmanlarınca tekrar İngilizce dilinde çevirisi yapılmıştır. Çevirisi yapılan metnin ilk metinle karşılaştırması yapılmış ve tutarlılıklarına bakılmıştır. Yapılmış olan çeviri metinlerinde bulunan ifadelerin anlaşılabilirliği ve Türk dili sözcük yapısına uygunluğu, Türkçe alanında iki dil uzmanınca değerlendirilmeye alınmış, gerekli düzeltmeler yapılmış ve dil eşdeğerliği sağlanmıştır. Böylece B-ÇDYMÖ geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılabilmesi için hazır hale getirilmiştir.

Uygulama Süreci (Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması)

Bir araştırmanın sonuçlarından elde edilen çıkarımların doğruluğu ya da uygunluğu geçerlilik kavramını ifade etmektedir (Johnson ve Christensen, 2014: 245). Geçerliliğe, kapsama, ölçüte bağımlı olma durumuna ve yapısal geçerliğe ilişkin tekniklerle bakılmaktadır (Merriam, 2013: 221).

Bu çalışmada testlerin geçerlik çalışması olarak kapsam ve yapı geçerliğine bakılmıştır. Kapsam geçerliğinde, esas olarak test maddelerinin ölçülmek istenen davranışı yansıtır mı sorusunun cevabı aranmaktadır. Kapsam geçerliği için en yaygın kullanılan yöntem uzman görüşüne başvurmaktır (Büyüköztürk, 2014: 180). B-ÇDYMÖ kapsam geçerliği için, çeşitli üniversitelerde görev yapan 7 uzmandan ölçek yönergelerini "hedefe uygun ve anlaşılır olma" açısından ölçek üzerinde "Uygun, Kısmen uygun ve Uygun değil" şeklinde incelemeleri ve ifadeleri geliştirmeye yönelik öneride

bulunmaları istenmiştir. Lawshe (1975) tarafından geliştirilmiş olan kapsam geçerlilik oranları hesaplanmış ve uyarlanma çalışmalarında yaygın olarak kullanılan Lawshe tekniğinden hareketle uzman görüşleri değerlendirilmiştir (Yurdugül, 2005: 2). Uzmanlardan her maddeye ilişkin geçerlik bakımından uyuma düzeylerine bakıldığında % 90-100 uyuma düzeyine sahip olan maddeler ölçekte olduğu gibi bırakılmış, % 70-80 oranında uyuma düzeyinin olduğu maddelerde önerilere bağlı olarak çeşitli düzeltmeler yapılarak ölçekte yer almıştır. Testlerde uyuma düzeyinin % 60 ve altında olan madde saptanmadığından hiçbir madde testten atılmamıştır. Yapı geçerliği için, açımlayıcı/keşfedici faktör analizi (AFA) yapılmıştır. Açımlayıcı faktör analizinde, birden çok değişkenin birlikte açıklık getirebileceği daha az sayıda tanımlanabilecek anlamlı yapıların ortaya çıkması amaçlanır. AFA'da yük değerine ilişkin oranın yüksek bulunması tanımlaması yapılacak olan maddenin faktörde yer alıp almama durumunu belirler. Bir faktördeki yük değeri yüksek olan maddeler, faktörün tanımladığı yapıyı yüksek oranda ölçen maddeler olarak tanımlanır. Genellikle madde faktör yük değerlerinde bir maddenin 0.45 ve yukarısı yük değerinin olması arzu edilirken, madde yük değeri 0.30 olan maddelerinde ölçekte yer alabilirdiği belirtilmektedir (Kline, 1994).

Bir ölçekte olması gereken önemli bir özellik olan güvenilirlik, bir ölçme aracınındeki değişmeyen koşullarda tekrarlanması halinde ölçümlerden elde edilen ölçüm değerlerin kararlılığını ortaya koymaktadır (Öncü, 1994). Bu nedenle çalışmada güvenilirliği yükseltmek ve hata payını en aza indirebilmek amacıyla biri araştırmacı diğeri çocuk gelişimi uzmanı olmak üzere iki kişinin yapmış olduğu kodlamalar kullanılmıştır. Gözlemciler arası uyum, sayıca fazla olan objelerin özelliklerine ilişkin olarak bu özelliği hangi oranda taşıdığını ortaya koymak amacıyla iki ya da daha fazla bağımsız gözlemcinin verdiği puanların güvenilirliğini incelemede kullanılmaktadır (Büyüköztürk, 2014).

Verilerin Analizi

B-ÇDYMÖ geçerlik kapsamında, açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizinde Varimax rotasyonu uygulanmıştır. Açımlayıcı Faktör Analizinin uygulanabilirliğinin ölçümü

için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) yeterlilik ölçümüne ve Bartlett's Küresellik testine bakılmıştır. Güvenirlik çalışmaları kapsamında, Cronbach-Alpha katsayısı ve madde toplam korelasyonları hesaplanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeğinin Baba-Çocuk ve İkili formlarının geçerlik ve güvenilirlik analizine ilişkin bulgular tablolar halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır.

Analiz sürecinde B-ÇDYMÖ'nün Baba-Çocuk ve İkili formlarının açılımlı faktör analizi (AFA) öncesinde faktör analizi yapabilmeye ölçek faktör yapısını incelemek amacıyla madde uygunluğu, maddeler arasındaki kısmi korelasyon ve korelasyon matrisi uygunluğu incelenmiştir. Bunun yanında Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett Sphericity Testleri ile de verilerin uygunluğu kontrol edilmiştir.

Tablo 1. B-ÇDYMÖ KMO ve Bartlett's Test of Sphericity Testi Sonuçları

B-ÇDYMÖ-Baba Formu		
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)		0,874
Bartlett's Test	Ki kare	1024,473
	Serbestlik derecesi (df)	136
	Anlamlılık (p)	<0,001
B-ÇDYMÖ-Çocuk Formu		
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)		0,891
Bartlett's Test	Ki kare	928,828
	Serbestlik derecesi (df)	91
	Anlamlılık (p)	<0,001
B-ÇDYMÖ-İkili Formu		
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)		0,679
Bartlett's Test	Ki kare	130,612
	Serbestlik derecesi (df)	3
	Anlamlılık (p)	<0,001

Tablo 1'de görüldüğü gibi Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) test sonucu baba formunda .87, çocuk formunda .89 bulunmuştur. Bu değerler, KMO için oldukça iyi düzeyde bir değer olduğunu göstermektedir. İkili formu için ise KMO değeri .67 bulunmuş ve KMO için orta düzeydeki bir değeri yansıtmaktadır. Bartlett's Test of Sphericity analizi test sonucu ise, korelasyon matrisinin benzer matris olup olmadığı hipotezini test etmek için kullanılmış olup bu hipotez $p < 0,001$ seviyesinde reddedilmiştir.

Korelasyon matrisi sonuçları çoğu maddenin .30'un üzerinde faktör yüküne sahip olduğunu göstermektedir. İlgili alan literatüründe anlamlılık için, madde faktör yük değerlerinin azami .30, Kaiser-Meyer-Olkin değerinin .60'tan yüksek ve Bartlett Sphericity Testi'nin de .05'ten düşük değerde olması önerilir (Pallant, 2003). Buradan hareketle elde edilen bu sonuçlar incelendiğinde ölçek verilerinin faktör analizleri için uygunluğunu göstermektedir.

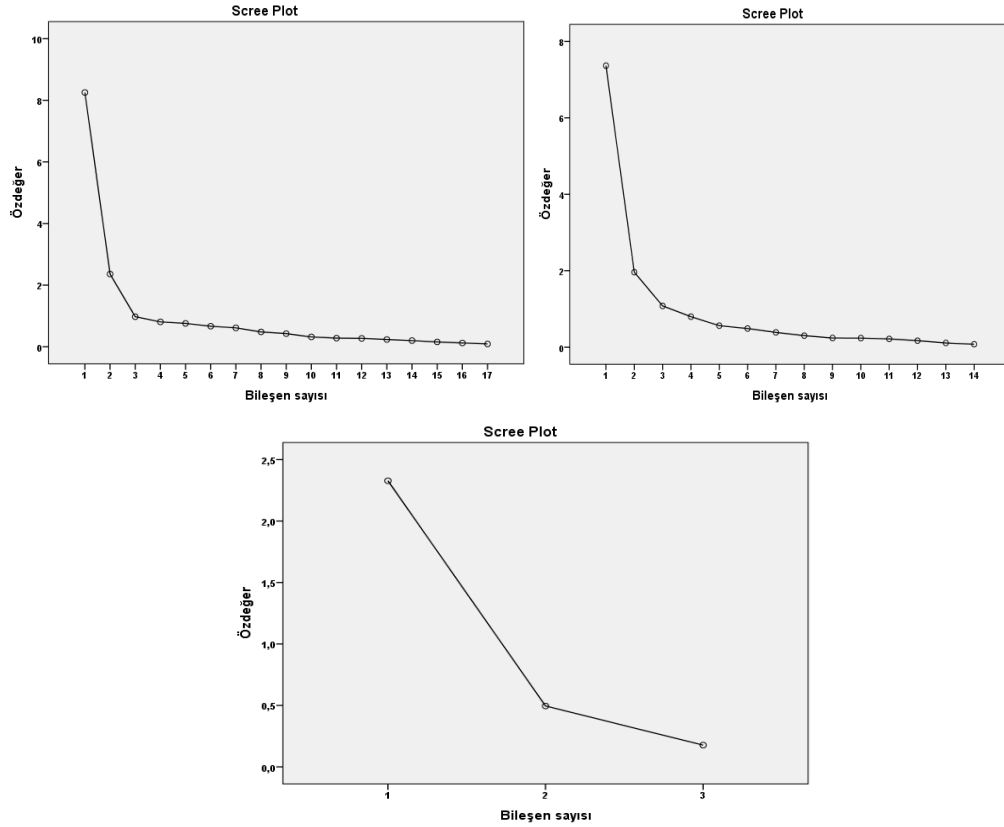
Tablo 2. B-ÇDYMÖ Alt Boyutlarının Madde Dağılımı

Baba Formu Alt Boyutları	Madde dağılımı
Yanıt Verme-Öğretici Olma	1, 3, 5, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 17
Olumsuz-Müdahaleci	2, 4, 6, 7, 11, 12
Çocuk Formu Alt Boyutları	Madde dağılımı
Duyarlılık	1, 3, 5, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14
Olumsuzluk	2, 4, 6, 10

Tablo 2’de B-ÇDYMÖ’nin baba formunda 17 madde bulunmaktadır. Analizler, ölçeğin baba formunun orijinali ile benzerlik gösterdiğini ve maddelerin iki faktörlü olarak yanıt verme-öğretici olma ve olumsuz-müdahaleci alt boyutlarında toplandığını göstermiştir. Çocuk formunda da 14 madde yer almaktadır. İki faktörlü yapı olarak duyarlılık ve olumsuzluk alt boyutlarından oluşmaktadır. İkili formu karşılıklılık olarak tek faktörlü yapıdan oluşmakta ve üç maddeyi içermektedir. Baba-Çocuk Duygulanım Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeğinde Baba formu varyansının %

62,43’ünü, çocuk formu % 66,62’sini ve ikili formu ölçek varyansının % 77,59’luk kısmını açıklamaktadır. Analizler sonucunda ortaya çıkan varyans oranlarında değerlerin yüksek bulunması, ölçeğin faktör yapısının da o oranda güçlü olduğunu göstermektedir (Pallant, 2003). Literatürde % 40 ile % 60 arasında varyans oranlarının yeterli olduğu belirtilirken, maddelere ilişkin ortak varyansların bu çalışmada .62 ile .77 arasında değiştiği görülmektedir.

Özdeğer ölçümünün yanı sıra, faktör yapısını gösteren bir diğer yol olarak Çizgi Grafiği’ne (ScreePlot) bakılmıştır.

Şekil 1. B-ÇDYMÖ Baba-Çocuk ve İkili Formlarına ait Scree Plot Grafiği

Çizgi grafiği incelendiğinde baba ve çocuk formunda kırılma noktasının ikinci faktörden sonra geldiği görülmüş yani üçüncü faktörden sonra ivmeli bir düşüşün olduğu gözlenmiştir, ikili formundaki faktörlerde ise grafikteki yönün yatay olduğu görülmektedir.

Scree Plot ve özdeğerler, B-ÇDYMÖ'nün baba ve çocuk formunun iki faktörlü, ikili formunun tek faktörlü bir yapıya sahip olduğunu destekler niteliktedir. Dolayısıyla faktör analizi çalışmasına devam edilmiş ve Varimax Rotasyonu yapılmıştır (Tablo 3).

Tablo 3. BÇDYMÖ Faktör Analizi Matrisi

Baba Formu	Faktörler	
	1	2
1-Olumlu duygulanım	0,634	
2-Olumsuz duygulanım		0,758
3-Olumlu dokunma	0,641	
4-Olumsuz dokunma		0,678
5-Olumlu sözel ifadeler	0,836	
6-Olumsuz sözel ifadeler		0,675
7-Kızdırma/Sataşma		0,870
8-Çocuğa katılma	0,700	
9-Yanıt verici olma	0,797	
10-Duygusal uyumlanma	0,828	
11-Esnek olma		0,614
12-Müdahaleci olma		0,692
13-Yapılandırma	0,637	
14-Başarıya yönlendirme	0,823	
15-Oyunu genişletme	0,784	
16-Kullanılan dilin niceliği	0,772	
17-Kullanılan dilin niteliği	0,895	
Çocuk Formu	Faktörler	
	1	2
1-Olumlu duygulanım	0,806	
2-Olumsuz duygulanım		0,662
3-Olumlu dokunma	0,775	
4-Olumsuz dokunma		0,692
5-Duygusal düzenleyicilik	0,717	
6-Saldırgan/Agresif davranışlar		0,772
7-Babaya katılma	0,820	
8-Yanıt verici olma	0,804	
9-Duygusal uyumlanma	0,831	
10-Oyuncaklarla ilgilenme		0,689
11-Etkinlikle ilgilenme sürekliliği	0,790	
12-Oyunu genişletme	0,828	
13-İletişimin niceliği	0,880	
14-İletişimin niteliği	0,738	

İkili Formu	Faktörler
	1
1-Karşılıklı eğlenme-keyif alma	0,920
2-Karşılıklı iletişim	0,801
3-Karşılıklı etkileşim	0,917

Tablo 3'te B-ÇDYMÖ Baba-Çocuk ve İkili formlarına ilişkin alt boyutlar verilmektedir. Baba formundaki alt boyutlara bakıldığında iki faktörlü yapı görünmektedir. Öğretici-yanıtlayıcı olma (didactic- responsive) alt boyutunda 1, 3, 5, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 17 maddeleri yer almakta ve toplam 11 maddeden oluşmaktadır. İkinci faktör olan olumsuzluk-müdahalecilik (negative-intrusive) alt boyutunda; 2, 4, 6, 7, 11, 12 maddeleri bulunmakta ve 6 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte 11. madde olan esnek olma maddesi ters kodlanmakta ve esnek olmama şeklinde ele alınmaktadır. Faktör ağırlıkları incelendiğinde Faktör 1'de en düşük 0,64 en yüksek 0,89; Faktör 2'de en düşük 0,614 ve en yüksek 0,87 arasında olduğu görülmektedir. Çocuk formu da duyarlı-yanıtlayıcı olma (sensitivity-responsive) ve olumsuzluk (negati-

ve) şeklinde iki faktörden oluşmaktadır. Birinci faktör olan duyarlı-yanıtlayıcı olma alt boyutunda 1, 3, 5, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14 maddeleri yer almakta ve 10 maddeden oluşmaktadır. İkinci faktör olan olumsuzluk alt boyutu 2, 4, 6, 10 maddeleri yer almakta ve 4 maddeden oluşmaktadır. 10. madde olan oyuncaklarla ilgilenme ters çevrilerek oyuncaklarla ilgilenmeme şeklinde ele alınmaktadır. Faktör ağırlıkları incelendiğinde faktör 1'de en düşük 0,71 en yüksek 0,88; faktör 2'de en düşük 0,69 en yüksek 0,77 arasında olduğu saptanmıştır. İkili formu ise tek faktörlü olarak karşılıklılık (mutuality) boyutundan oluşmakta ve 3 madde yer almaktadır. Faktör ağırlıkları incelendiğinde, 1. madde 0,92, 2. madde 0,80 ve 3. madde için faktör ağırlıklarının 0,91 olduğu görülmektedir.

Tablo 4. B-ÇDYMÖ Dağılımları ve Güvenirlik Değerleri

	Soru Sayısı	Min-Mak	Ort±SD	Cronbach's Alpha
Öğretici-Yanıtlayıcı Olma	11	12-53	30,02±9,27	0,938
Olumsuzluk-Müdahalecilik	6	6-19	10,45±3,45	0,806
Duyarlı- Yanıtlayıcı Olma	10	10-46	26,29±9,35	0,946
Olumsuzluk	4	4-13	5,61±2,05	0,670
Karşılıklılık	3	3-15	8,25±3,27	0,847

Tablo 4'e bakıldığında B-ÇDYMÖ baba formu öğretici-yanıtlayıcı olma puanları dağılımı 12 ile 53 arasında, ortalaması 30,02±9,27; olumsuzluk-müdahalecilik puanları 6 ile 19 arasında olup, ortalaması 10,45±3,45 bulunmuştur. Cronbach Alfa katsayıları 0,938 ve 0,806'dır. Çocuk formu duyarlı-yanıtlayıcı olma puanları dağılımı 10 ile 46 arasında değişmekte olup, ortalama 26,29±9,35; olumsuzluk puanları 4 ile

13 arasında değişmekte olup, ortalama 5,61±2,05'dir. Cronbach Alfa katsayıları 0,946 ve 0,670'dir. İkili formu karşılıklılık puanları dağılımı 3 ile 15 arasında değişmekte olup ortalama 8,25±3,27 olduğu saptanmıştır. Cronbach Alfa katsayısı 0,847'dir. Bu sonuçlardan hareketle ölçeğin oldukça güvenilir olduğu görülmektedir.

Tablo 5. B-ÇDYMÖ Bağımsız Gözlemciler Arası Uyum Güvenirliği

	Anlaşma (%)	Kappa	ICC (%95 GA)
Öğretici-Yanıtlayıcı Olma			
1-Olumlu duygulanım	72,94	0,624**	0,927 (0,887-0,952)**
3-Olumlu dokunma	90,59	0,868**	0,973 (0,959-0,982)**
5-Olumlu sözel ifadeler	87,06	0,824**	0,964 (0,942-0,977)**
8-Çocuğa katılma	84,71	0,793**	0,955 (0,931-0,971)**
9-Yanıt verici olma	81,18	0,750**	0,964 (0,944-0,976)**
10-Duygusal Uyumlanma	72,94	0,652**	0,954 (0,929-0,970)**
13-Yapılandırma	78,82	0,711**	0,947 (0,914-0,967)**
14-Başarıya yönlendirme	77,65	0,679**	0,939 (0,907-0,960)**
15-Oyunu genişletme	81,18	0,736**	0,958 (0,930-0,974)**
16-Kullanılan dilin niceliği	87,06	0,820**	0,963 (0,943-0,976)**
17-Kullanılan dilin niteliği	84,71	0,778**	0,963 (0,943-0,976)**
Olumsuzluk-Müdahalecilik			
2-Olumsuz duygulanım	92,94	0,819**	0,943 (0,910-0,964)**
4-Olumsuz dokunma	94,12	0,844**	0,975 (0,962-0,984)**
6-Olumsuz sözel ifadeler	95,29	0,862**	0,973 (0,958-0,982)**
7-Kızdırma/Sataşma	87,06	0,785**	0,929 (0,878-0,957)**
11-Esnek olma	72,94	0,631**	0,919 (0,876-0,947)**
12-Müdahaleci olma	89,41	0,820**	0,972 (0,953-0,983)**
Duyarlı-Yanıtlayıcı Olma			
1-Olumlu duygulanım	76,47	0,691**	0,953 (0,929-0,970)**
3-Olumlu dokunma	85,88	0,784**	0,962 (0,942-0,975)**
5-Duygusal düzenleyicilik	75,29	0,675**	0,956 (0,933-0,972)**
7-Babaya katılma	78,82	0,719**	0,950 (0,922-0,967)**
8-Yanıt verici olma	81,18	0,749**	0,958 (0,936-0,973)**
9-Duygusal Uyumlanma	74,12	0,659**	0,940 (0,908-0,961)**
11-Etkinlikle ilgilenme sürekliliği	76,47	0,695**	0,955 (0,931-0,971)**
12-Oyunu genişletme	77,65	0,668**	0,934 (0,895-0,958)**
13-İletişimin niceliği	87,06	0,832**	0,979 (0,967-0,986)**
14-İletişimin niteliği	89,41	0,827**	0,924 (0,883-0,951)**
Olumsuzluk			
2-Olumsuz duygulanım	87,06	0,638**	0,901 (0,846-0,936)**
4-Olumsuz dokunma	100,00	1,000**	1,000**
6-Saldırgan davranışlar	95,29	0,861**	0,971 (0,956-0,981)**
10-Oyuncaklarla ilgilenme	91,76	0,877**	0,981 (0,970-0,987)**
Karşılıklılık			
1-Karşılıklı eğlenme-Keyif alma	82,35	0,762**	0,937 (0,897-0,960)**
2-Karşılıklı iletişim	72,94	0,654**	0,824 (0,729-0,886)**
3-Karşılıklı etkileşim	76,47	0,696**	0,938 (0,904-0,959)**

Kappa: Cohen'in kappa katsayısı GA: Güven Aralığı

**p<0,01

ICC: Sınıf içi korelasyon katsayısı (Intraclass correlation coefficient)

Bağımsız gözlemciler arası uyum, sayıca fazla objenin belirli bir özelliğini ne derecede yansıttığına ilişkin birden fazla gözlemcinin birbirinden bağımsız şekildeki değerlendirmelerinin güvenilirliklerini belirlemede kullanılır (Bü-

yüköztürk vd., 2011: 115). Bundan hareketle tablo 5 incelendiğinde B-ÇDYMÖ baba, çocuk ve ikili formlarına ilişkin iki farklı kodlayıcı arasındaki uyum yüzdesinin en düşük ,72, kappa değerinin en düşük ,62 ve ICC değerinin de .82

olduğu görülmektedir. Landis ve Koch tarafından önerilen Kappa sınıflaması göz önüne alındığında tüm maddeler bakımından iki kodlayıcı arasında önemli düzeyde iyi veya neredeyse mükemmel düzeyde uyum olduğu gözlenmiştir. Cicchetti (1994) tarafından önerilen ICC sınıflaması göz önüne alındığında tüm maddeler için iki değerlendirici arasında mükemmel düzeyde uyum olduğu görülmektedir.

Tartışma

Çocuk ve ebeveyn ilişkileri çemberinde babaların çocukları ile etkileşimlerine odaklanan çalışmaların nerdeyse hiç olmaması alandaki eksikliğe ihtiyacı gösterirken aynı zamanda bu çalışmanın değerini ortaya koymaktadır. B-ÇDYMÖ'ye ilişkin yapılan geçerlik analizleri KMO değerinin .67 ile .89 ve Barlett testinin de anlamlı olduğunu gösterirken, maddelerin ortak varyans değerlerinin .63 ile .92 arasında ve güvenirliliğin de .67 ile 94 arasında değiştiği bulunmuştur. Güvenirliğe ilişkin bulgular da ölçeğin istenilen psikometrik değerleri yansıttığını işaret etmektedir. Ölçeğe ilişkin maddelerin faktör yük değerleri .40'tan fazla olduğundan faktör analizinde testlerden hiçbir madde atılmamıştır. Uyarlama sürecinde ölçeğin çevirisinde önemli olan dilsel eşdeğerliği sağlamak amacıyla, ölçeğin İngilizce ve Türkçe puanları arasındaki korelasyon hesaplanmış ve test puanları arasında tutarlılığın yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Testlerin puan değişmezliği gözlemciler arası uyum yöntemiyle incelenmiştir. % 70 ve daha yüksek tutarlılık, güvenirlilik sınavı için uygun kabul edilmektedir. Ancak tutarlılık yüzdesinin şansa bağlı olma durumunda kappa katsayısı kullanılmakta ve 1'e yaklaşması uyumun göstergesi olmaktadır (Karakoç ve Dönmez, 2014: 47). Gözlemciler arası uyum katsayısının bu ölçüte göre yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar B-ÇDYMÖ'nün Türkçe versiyonunun oldukça iyi psikometrik değerlere sahip, geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir.

B-ÇDYMÖ uyarlama çalışmasında 12-15 aylık yaş grubundaki bebek ve babaları ile çalışılmıştır. Gelecek araştırmalarda farklı yaş grupları için de ölçeğin geçerlik ve güvenirlilik çalışması yapılabilir. Bununla birlikte baba ve bebek etkileşimine yönelik benzer ölçeklerin geçerlik ve güvenirlilik çalışmaları yapılarak karşılaştırmalara gidilebilir.

KAYNAKÇA

- Berk, L. (2013). *Bebekler ve Çocuklar. Doğum Öncesinden Orta Çocukluğa.* (Çev. N.I. Erdoğan). Ankara: Nobel.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E, Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş. (2014). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı.* Ankara: Pegem Akademi.
- Brown, G.L. (2008). *Father Involvement, Paternal Sensitivity And Father-Child Attachment In The First Three Years,* Unpublished Doctoral Thesis, Psychology in the Graduate College of the University of Illinois at Urbana, Champaign.
- Jinchul, J. (2004). *Analysis Of The Factors And The Roles Of Hrd In Organizational Learning Styles As Identified By Key Informants At Selected Corporations In The Republic Of Korea,* Unpublished Doctoral Thesis, Texas A&M University: USA
- Johnson, B. ve Christensen, L. (2014). *Eğitim Araştırmaları. (Nicel, Nitel Ve Karma Yaklaşımlar).* (Çev. S.B.DEMİR). Ankara: Eğiten Kitap.
- Karakoç, F.Y. ve Dönmez, L. (2014). "Ölçek Geliştirme Çalışmalarında Temel İlkeler." *Tıp Eğitimi Dünyası.* 40, 39-49.
- Klein, P.J. & Meltzoff, A.N.(1999). "Ling-Term Memory, Forgetting And Deferred Imitationin 12 Month Old Infants." *Developmental Science.* 2,102-113.
- Kline, P. (1994). *An Easy Guide To Factor Analysis.* New York: Routledge
- Lamb, M. E., & Tamis-LeMonda, C. S. (2004). *The role of the father: An introduction.* In M. E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development*(pp. 1-31). New York: Wiley.
- Marsiglio, W., Amato, P., Day, R. D, & Lamb, M. E. (2000). "Scholarship On Fatherhood In The 1990s And Beyond." *Journal of Marriage and the Family,* 62,1173-1191.
- Merriam, S.B. (2013). *Nitel Araştırma Desen Ve Uygulama İçin Bir Rehber.* (Çev. S.B. DEMİR). Ankara: Nobel.

- Onay, İ. (2012). "Eski Türk Toplumunda Aile Düzeni ve Bunun Dini, Siyasi Hayata Yansımaları." *Journal of Academic Social Science Studies, C/S. 5 (6): 347-357.*
- Öncü,H. (1994). Eğitimde Ölçme Ve Değerlendirme. Ankara: Matser
- Pallant, J. (2003). SPSS Survival Manual. Buckingham: Open University Press.
- Ramchandani, P. G., Domoney, J., Sethna, V., Psychogiou, L., Vlachos, H., & Murray, L. (2013). "Do Early Father-Infant Interactions Predict The Onset Of Externalising Behaviours In Young Children? Findings From A Longitudinal Cohort Study." *Journal Of Child Psychology And Psychiatry, 54(1), 56-64.*
- Tamis-LeMonda, C. S., & Cabrera, N. (2002). Handbook Of Father Involvement: Multidisciplinary Perspectives. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Tamis-LeMonda, C. S., Shannon, J., Pinter, A.M., Acevedo, X., Baumwell, L.& Spellmann, M. (2013). Caregiver-Child Affect, Responsiveness, and Engagement Scale (C-CARES). PreK Father Version- revised form. New York.
- Tavşancıl, E. (2002). Tutumların Ölçülmesi ve Spss İle Veri Analizi. Ankara: Nobel.
- Türk Dil Kurumu. Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Tarih Kurumu basımevi; 1983. 505, s.109.
- Yago, S., Hirose,T., Okamitsu,M., Okabayashi,Y., Hiroi,K., Nakagawa, N. & Omori,T. (2014). "Differences and similarities between father-infant interaction and mother-infant interaction." *Journal of Medical Dental Scientist. 61,7-16.*
- Yurdugül, H. (2005). "Ölçek Geliştirme Çalışmalarında Kapsam Geçerliği için Kapsam Geçerlik İndekslerinin Kullanılması." XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 28-30 Eylül 2005.